

МОТОБЛОКЛАРНИ ИШЛАТАДИГАН ОПЕРАТОРЛАРНИ ЎҚИТИШНИНГ ДОЛЗАРЪЛИГИ

Худойбердиев Шерзод

“Умумтехник фанлар” кафедраси стажёр ўқитувчиси
“ТИҚХММИ” Миллий Тадқиқот Университетининг
Қарши Ирригация ва Агротехнологиялар Институтининг

АННОТАЦИЯ

Мақолада мотоблокларнинг ва уларнинг ишчи жиҳозларининг турлари, дунё миқёсида мотоблоклардан фойдаланиш ҳолати ва бунда мотоблоклардан фойдаланувчиларнинг малака ва кўникмаларини ошириш йўллари таҳлил этилган. Мотоблокдан фойдаланувчилар учун қисқа муддатли оффлайн ва интернет орқали доимий ўргатиш курслари ташкил этиш орқали уларнинг малакасини ошириш мумкин.

Калит сўзлар: мотоблок, оператор, малака, кўникма, ўргатиш.

КИРИШ

Ривожланган давлатларда қишлоқ хўжалигида оғир қўл меҳнатини камайтириш учун жараёнларни тўла машина ва агрегатлар ёрдамида бажаришга ўтилган. АҚШ, Европа давлатларида катта ер майдонларида катта техникалардан фойдаланишса, тракторлар билан кириб ишлов бериш қийин жойларда ҳам қўл меҳнатини бартараф этиш учун мотоблок асосидаги агрегатлар қўлланилади. Шу билан бирга Япония, Хитой, Корея, Швейцария, Австрияда ва бошқа давлатларда ер майдонлари кичик ва асосан тоғ олди жойларда жойлашганлиги сабабли уларда тупроққа ишлов бериш, экин экиш, ҳосилни йиғиштириш ва бошқа ишлар асосан мотоблок асосидаги агрегатлар ёрдамида бажарилади [1, 2].

Мотоблокларнинг ушбу афзалликларини ҳисобга олиб бугунги кунда республикамизда ҳам томорқа ерлари ва иссиқхоналарда улардан фойдаланиш оммалашиб бормоқда. Мотоблоклар кичик ерларда агротехник жараёнларни механизациялаш билан бирга, ишларни кам ёнилғи сарфлаб бажаришга ҳам имкон беради. Шу сабабли ҳам ҳозирда ишлаб чиқарувчи ва дилер ташкилотлар томонидан Ўзбекистон бозорида фойдаланувчилар учун турли хилдаги мотоблоклар таклиф этилмоқда.

МУАММОНИНГ ҚЎЙИЛИШИ

Қишлоқ жойларда мотоблокларнинг кўпайиб бориши билан улардан фойдаланадиган инсонларнинг ҳам малака ва кўникмаларини ошириб бориш

асосий масалалардан бирига айланмоқда. Чунки мотоблоклардан тўғри фойдаланишни билмаслик ҳисобига ишни сифатсиз бажариш, уларни ишдан чиқариш ва айрим ҳолларда жароҳатланишлар ҳам содир бўлади. Шу сабабли ҳам мотоблоклардан фойдаланадиган операторларни ўқитиш орқали уларнинг мотоблоклардан тўғри фойдаланиш бўйича билим ва кўникмаларини ошириш долзарб муаммо ҳисобланади.

ТАДҚИҚОТ УСЛУБИЁТИ

Мотоблокларнинг турлари, уларнинг ишчи қисмлари, ҳар бир ишчи қисм билан мотоблокни агрегатлаб ишлатиш бўйича маълумотлар интернетдаги маълумотлар, мотоблок ишлаб чиқарувчи завод ва уларни сотиш билан шуғулланадиган дилерлик ташкилотларининг сайтлари, проспеклари ва брошюраларидан олинди. Операторларни ўқитиш шакллари, ўқитиш методлари бўйича маълумотлар, ўқитишда жонли ва мултимедиали воситалардан фойдаланиш, мотоблоклардан фойдаланадиган операторларнинг малака ва кўникмаларининг етишмаслиги оқибатида юзага келадиган муаммоларга қисқа муддатда ечим топиш бўйича маълумотлар шу йўналишдаги ишларни таҳлил этиш ва мазкур йўналишда илгари тадқиқотлар ўтказган тадқиқотчилар ва олимларнинг тавсиялари ва қўлланмалари асосида шакллантирилди.

Тўпланган маълумотлар асосида мотоблокдан фойдаланадиган операторларга қисқа муддатли ва доимий равишда мотоблоклардан фойдаланиш, уларни ишлатиш ва созлашни ўргатишни йўлга қўйиш бўйича таклиф ва тавсиялар ишлаб чиқилди.

ТАДҚИҚОТ НАТИЖАЛАРИ

Мотоблоклар асосан икки ғилдиракли бўлиб, ғилдирак формуласи $2K2$ бўлади, яъни икки ғилдиракли ва иккала ғилдираги ҳам етакловчи (1-расм).

1-расм. Икки ғилдиракли мотоблок

Амалиётда тўрт гилдиракли мотоблоклар ҳам учрайди. Уларнинг гилдирак формуласи 4К2 бўлиб, иккита гилдираги етакловчи, иккита гилдираги эса етакланувчи ҳисобланади (2-расм). Тўрт гилдиракли мотоблокларни операторлар бошқариши қулай бўлсада, аммо нархи қимматлиги сабабли кенг фойдаланилмайди.

2-расм. Тўрт гилдиракли мотоблок

Мотоблоклар Италия, Германия, Япония, Корея, Хитой, Ҳиндистон, Вьетнам ва бошқа давлатлардаги жуда кўп фирма ва компаниялар томонидан ишлаб чиқарилади.

Уларни ишлатиладиган ёнилғи тури бўйича бензинли двигателли ва дизель двигателли турларга ажратиш мумкин. Бензин двигателли мотоблокларда ёнилғи харажатлар кам бўлсада, аммо уларнинг тортиш кучи паст бўлади. Шу сабабли ҳам ер афдариш ва тупроққа ишлов бериш каби оғир ишларда дизель двигателли мотоблоклар ишлатилади.

Бугунги кунда мотоблокка агрегатладиган жиҳозларнинг 50 га яқин тури мавжуд (3-расм).

3-расм. Мотоблокка агрегатладиган иш ва ёрдамчи жиҳозлар

Иш жиҳоларининг кўпайиши билан операторлар, худди тракторларда бўлгани каби, уларни мотоблокка қандай агрегатлаш, иш турларини қандай қилиб сифатли, талаблар даражасида бажариш, ишларни бажаришда ҳавфсизлик техникасига амал қилиш каби кўникмаларга эга бўлиши талаб этилади. Бунинг учун эса уларни ўқитиш ёки ўргатишни йўлга қўйиш керак.

Бизнинг назаримизда ўқитиш икки хил кўринишда бўлиши мақсадга мувофиқ.

Биринчиси 3-5 кунлик қисқа муддатли курслар: бунда операторларга ўргатиш бевосита юзма-юз ҳолатда олиб борилади ва операторларга мотоблок ўт олдириш, бошқариш, ишчи жиҳозларни агрегатлаш, иш турларини сифатли бажариш учун уларни белгиланган ишлов бериш чуқурлиги ва қамров кенглигига сошлаш, мотоблокка ва иш жиҳозларига техник хизмат кўрсатиш ва иш жиҳозларини ишлатишда ҳавфсизлик техникасига риоя этиш масалалари тушунтирилади.

Иккинчиси доимий курслар бўлиб, бу курслар интернет орқали масофавий шаклда олиб борилади. Бунда YouTube, Telegramm ва бошқа каналларда гуруҳлар очилиб, унга профессионал ёки ҳаваскорларнинг ишчи жиҳозларни агрегатлаш, иш турларини сифатли бажариш, ишчи жиҳозларни ростлаш, иш жиҳозларига техник хизмат кўрсатиш ва улардан фойдаланишдаги эҳтиёткорлик чоралари ҳамда иш тажрибаларига оид видеоматериаллар гуруҳларга ташлаб борилади. Мотоблокдан фойдаланувчилар зарурат бўлса Telegramm ёки бошқа мессенджерларда очилган гуруҳлар орқали бир-бирлари билан ёзма, оғзаки ва видеочақирув кўринишида мулоқот қилиш имкони ҳам бўлади.

Ҳозирда бундай гуруҳлар анча-мунчани ташкил этади. Аммо уларда энг асосий масала маълумотларнинг ҳаққоний ва ишончли бўлишига эришиш ҳисобланади. Агар шу ишлар йўлга қўйилса мотоблокдан фойдаланувчиларнинг ҳам кўникма ва малакаларига талаб даражасида бўлишга эришилади.

ХУЛОСА

Мотоблокдан фойдаланувчилар учун қисқа муддатли ўргатиш курслари ва интернетда YouTube, Telegramm ва бошқаларда фаолият олиб борадиган аниқ мақсадли канал ва гуруҳлар орқали доимий ўргатишни ташкил этиш мотоблокдан фойдаланувчиларнинг ҳам кўникма ва малакаларини катта техникалардан фойдаланадиган машинист ва операторларники сингари ошириб бориш имконини беради.

Фойдаланилган адабиётлар рўйхати: (REFERENCES)

1. Zeren Y., Isik A. Agricultural inputs, mechanization and employment in Turkey// AMA. – Tokyo (Japan), 2001. – vol. 22, N 3. – pp. 63-66.
2. Kutzbach H.D., Quick G.R. CIGR Handbook of Agricultural Engineering. Vol. III. Plant Production Engineering. ASAE. Chapter 1.6. Harvesters and threshers. St. Joseph, – Michigan, 1999. – 628 p.